

การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลเพื่อชีวิตที่ดีในสังคมไทยสมัยปัจจุบัน*

The Integration of Good Governance to the Good Life in Thailand's Current Society

¹พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี และ พระมหาวีรวิชัย วรินทร์โท

¹Phramaha Khwanchai Kittimethi and Phramaha Weeratis Warinto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author. E-Mail: Kittimeteetee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องหลักธรรมาภิบาล 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชีวิตที่ดีในสังคมไทยปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลเพื่อชีวิตที่ดีในสังคมไทยสมัยปัจจุบัน บทความนี้ได้เขียนจากการทบทวนตำรา บทความ รายงานการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า การจะมีชีวิตที่ดีต้องพิจารณาในแง่ของสังคมผ่านรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยและการบริหารเศรษฐกิจทุนนิยม การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับสังคมประชาธิปไตย ต้องการนักปกครองที่เป็นต้นแบบของสังคม โดยบูรณาการจิตใจให้มีความเสมอภาคและคุณธรรมและปัญญาที่มีกระบวนการคิดแบบหาความสัมพันธ์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม, การคิดให้เห็นคุณโทษและทางออก เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักนิติธรรม, การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล และการคิดแบบเห็นรากุศล เพื่อสร้างภาระรับผิดชอบร่วมกัน และการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับเศรษฐกิจทุนนิยม ต้องการนักบริหาร โดยบูรณาการพฤติกรรมผ่านศีลให้พิจารณาบนฐานอารมณ์เพื่อสร้างความเสมอภาคและการใช้เหตุผลในการใช้หลักนิติธรรมและสร้างความโปร่งใส

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาล; ชีวิตที่ดี; สังคมไทยสมัยปัจจุบัน

*Received August 11, 2018; Revised August 11, 2018; Accepted April 11, 2019

Abstract

This article is to study: 1) the concept of the Good governance, 2) the concept of the good life in Thailand's current society, and 3) the way of the integration of good governance to the good life in Thailand's current society. This article is written following a review of literature from various sources such as textbooks, articles, research reports.

In the research, it was found that the good life in society was considered of the government in Democratic society and the management in the Capitalism. In the integration of good governance and Democratic society, it has been giving rise to the good governor who consists with Equity, Transparency and morality in mind and consists with Participation, Rule of Law, Effectiveness and Efficiency, Accountability, Equity, Transparency and morality in wisdom. In the integration of good governance and the management in the Capitalism, it has been giving rise to the good manager who consists with Equity, Rule of Law in behavior.

Keywords: Good governance; Good life; Thailand's Current Society

บทนำ

มนุษย์ไม่ว่ายุคใดสมัยใดล้วนดำเนินชีวิตโดยมีเป้าหมายบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคนเดียวหรือสังคมก็ตาม โดยอาจสรุปได้ว่าเป้าหมายของชีวิต (aim of life) อาจแบ่งได้ 4 อย่างคือ 1. อุตตะ ประโยชน์ คือ เป้าหมายเพื่อสร้างความสุขส่วนตัว สร้างสิ่งที่เอื้อให้ตนเองมีความสุขได้ 2. กามะ ความต้องการชีวิตที่ดีขึ้น เป็นเป้าหมายของผู้ที่ยึดถือการแต่งงานและสร้างครอบครัว เพื่อถือหลักในการเสียสละและมีเป้าหมายในการมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น 3. ธรรมะ คือหน้าที่หรือการสร้างการยอมรับในสังคม เพื่อทำให้ชีวิตมีคุณค่าในเชิงสังคม เป็นเป้าหมายของชีวิตในสังคม 4. โมกษะ ความหลุดพ้นคือเป้าหมายของชีวิต เป็นการสละตัวตนที่มีในสังคม รับผลแห่งความสุขของการหลุดพ้นดังกล่าว (Karl H. Potter, 2002) เป้าหมายที่ 1 และ 4 เป็นเป้าหมายของตัวเอง ส่วนเป้าหมาย 2 และ 3 เป็นเป้าหมายในสังคม

เมื่อเราต้องดำเนินชีวิตโดยมีเป้าหมายทั้งตัวเองและสังคม จึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรค และแนวทางในการที่จะแก้ไขปัญหาตามลำดับ อย่างกรณีนักสิ่งแวดล้อมพยายามมองปัญหาเรื่องสิทธิและเสรีภาพ โดยถือโลกนี้ไม่ต่างจากยานอวกาศ (Spaceship) ที่รวมเอาทั้งบ้านเมืองและผู้คนไว้ด้วยกัน ตามข้อเท็จจริงทุกคนควรเห็นความสำคัญของยานลำนี้ และไม่ควรจะมีใครหรือองค์กรไหนมีสิทธิที่จะทำร้ายหรือสร้างมลภาวะให้กับยานลำนี้มากกว่าการแบ่งปันกันใช้ทรัพยากรเท่านั้น ปัญหาที่ตามมาอีกคือว่า แล้วแต่ละคนบนยานควรมีสิทธิเท่ากันที่จะแบ่งปันทรัพยากรที่มีอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่ โดยนักสิทธิมนุษยชนพิจารณาเรื่องนี้ว่า แม้มนุษย์ควรมีความเท่าเทียมกัน แต่ถ้าเป็นกรณีเรือที่รองรับคนได้ 50 คน เราช่วยคนมาแล้ว 50 คน แต่มีคนลอยคออยู่อีก 100 คนเราจะทำอย่างไร? การที่ใครสักคนอ้างหลักศีลธรรมที่มีเหตุผลมากมายได้ ก็เพราะเขาอยู่ในเรือที่ปลอดภัยหรืออยู่ที่ปลอดภัยเท่านั้น แต่หากเราอยู่ตรงนั้นและจะต้องคิดว่าต้องพาทุกคนขึ้นมาบนเรือเป็น 150 คนทั้งที่เรือบรรจุได้แค่ 50 คน เรืออาจจมและทุกคนตาย นั่นคือความยุติธรรมและกลายเป็นหายนะพร้อมๆ กัน (Garrett Hardin, 2008)

หากพิจารณาปัญหาเหล่านี้จะพบว่า สังคมจะต้องตอบให้ได้ถึงปัญหาสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล และความยุติธรรมซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการอยู่ร่วมกัน ในทางพระพุทธศาสนา มองว่าปัญหานี้เกิดจากความต้องการส่วนบุคคลกับการประนีประนอมความต้องการนั้นผ่านกฎเกณฑ์ทางสังคม หรือตามหลักการที่เรียกว่า อธิปไตย (ความเป็นใหญ่) หลักธรรมาธิปไตยใน

ข้อสุดท้ายนั้นเป็นวิธีการที่พระพุทธศาสนาใช้ในการปกครองสังคมโดยหลอมรวมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์สังคมเข้าด้วยการถือเอาธรรมเป็นใหญ่ ยึดถือความถูกต้องเป็นหลัก สมควรตามธรรม เป็นประมาณ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) โดยหลักธรรมาธิปไตยนั้นเป็นหลักในการปกครองไม่ว่าจะเป็นผ่านธรรมรัฐหรือธรรมราชา โดยถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ระบอบการปกครองทั้งหลายไม่ถูกหันเหไปในทางชั่วร้าย เพราะธรรมจะเป็นเครื่องป้องกันมิให้ความชั่วเกิดขึ้นได้ (ปริชา ช่างขวัญยืน, 2557) ซึ่งจะพบได้ว่า สังคมไทยในปลายปี พ.ศ.2530 ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาล (good governance) เข้ามาใช้หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬซึ่งจุดประกายต่อต้านผู้ปกครองที่เข้ามาโดยวิธีที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558) และเริ่มมีการพูดถึงกติกา (rule of law) มากขึ้นในแง่ว่าคนในสังคมต้องรักษากฎกันโดยมีความเสมอความเสมอภาคเที่ยงธรรม (Equity) คือเท่าเทียมกันต่อกฎหมาย ได้รับความยุติธรรมจากกฎหมายเสมอกัน เช่นในแง่เศรษฐกิจที่มุ่งเอาผลประโยชน์ทางธุรกิจก็มักจะถือเอาว่า เธอได้เท่าไร ฉันได้เท่าเธอหรือไม่ แต่ควรร่วมแรงร่วมใจกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันสร้างสรรค์ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ เอื้อให้แต่ละคนพัฒนาชีวิตของตนจนมีชีวิตที่สมบูรณ์ โดยหันมาสนใจพัฒนาสาระของประชาธิปไตยให้มีหลักสาระธรรม จะได้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557)

การนำหลักธรรมาภิบาลมาแก้ปัญหาสังคมทั้งในแง่ของปกครองและการบริหาร จึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมของนักปกครองและนักบริหารขึ้นมา โดยคุณธรรมเหล่านั้นจำเป็นต้องอาศัยแรงผลักดันที่ดีในจิตใจ เช่นรักความเป็นธรรม แรงมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์สังคมที่มีระเบียบ เป็นต้น (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558) เพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมในแง่ของการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์และนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีผ่านเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรีต่อไป ฉะนั้น บทความนี้ต้องการเสนอแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล แนวคิดเรื่องชีวิตที่ดี และแนวปฏิบัติในการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลไปสู่การมีชีวิตที่ดีในสังคมแบบประชาธิปไตยและสังคมเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรีต่อไป

แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล

แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล (good governance) คือ การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี เกิดขึ้นจากการนำเสนอบทความหนึ่งของธนาคารโลก โดยเหตุเกิดขึ้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่สอง สิ้นสุดลง ประเทศที่ได้ผลกระทบจากภัยสงครามพยายามฟื้นฟูประเทศให้กลับคืนมา แต่มีอีกหลายประเทศที่ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากเป็นประเทศยากจน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศในทวีปแอฟริกา จึงได้รับการช่วยเหลือจากธนาคารโลก หลังจากนั้นอีกหลายสิบปี สถานะทางเศรษฐกิจ สังคมก็ยังไม่ดีขึ้น ผู้คนยังอดยาก ล้มตายเป็นจำนวนมาก และยังมีสงครามกลางเมือง อีกหลายประเทศ ธนาคารโลกจึงส่งคณะทำงานเข้าไปศึกษาผลการช่วยเหลือ และในปลายปี ค.ศ.1979 คณะทำงานได้นำเสนอรายงานชื่อ Sub-Sahara: From Crisis to Sustainable Growth ต่อคณะกรรมการบริหารธนาคารโลก โดยในรายงานฉบับนี้ได้วิเคราะห์สาเหตุปัญหาว่า เกิดจากการคอร์รัปชันของผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่รัฐ การไม่ยึดกฎหมาย การขาดประสิทธิภาพในการบริหารงาน การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมีการเสนอว่า ระบบการบริหารภาครัฐต้องยึดหลักธรรมาภิบาล (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558)

ในส่วนของสังคมไทยมีนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ โดยมีหลักการสำคัญ ได้แก่ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารประเทศ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้ ดังนี้

มาตรา 74 วรรคหนึ่ง “บุคคลผู้เป็นข้าราชการ ข้าราชการลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวมอันวยความสะอาด และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี”

มาตรา 78 “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายในด้านการบริหารราชการแผ่นดิน โดยพัฒนาระบบงานภาครัฐโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพคุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การ

จัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน” (ประธาน สุวรรณมงคล, 2558)

หลังจากนั้นมีการขยายนำไปประยุกต์ใช้ตามหน่วยงานต่างๆ โดยสรุปไว้ 6 ประเด็นด้วยกันคือ

1. การมีส่วนร่วม (Participation) การสร้างการรับรู้ข้อมูลร่วมกันกัน หรือการมีส่วนร่วมในระดับการรับฟังความคิดเห็นและปรึกษาหารือ ในระดับวางแผนหรือตัดสินใจ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจให้กับสาธารณชน

2. หลักนิติธรรม (Rule of Law) การรู้สิทธิและเสรีภาพ หลักการแบ่งแยกอำนาจ รู้กฎหมาย ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย ผู้มีอำนาจตัดสินใจในหน่วยงานมีความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ยึดหลัก “ไม่มีความผิดไม่มีโทษโดยไม่มีความผิด” และทำงานภายใต้กฎ ระเบียบสูงสุด

3. ประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) การสร้างประสิทธิภาพบนฐานการประหยัด มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีศักยภาพในการแข่งขัน

4. ภาระรับผิดชอบ (Accountability) มีการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบติดตามประเมินผล มีการจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน มีแผนสำรอง

5. ความเสมอภาค/เที่ยงธรรม (Equity) มีความเสมอภาคกัน

6. ความเปิดเผย โปร่งใส (Transparency) คุณธรรม (morality) ปลอดจากการทุจริต ปลอดจากการทำผิดวินัย ปลอดจากการกระทำผิดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ มีความเป็นกลางของผู้บริหาร

อย่างไรก็ตามสังคมไทยก็ยังมีปัญหาเรื่องระบบบริหารภาครัฐมานานนับร้อยปี และแม้ว่าระบบบริหารภาครัฐจะมีการพัฒนาหรือมีการปฏิรูปมาหลายครั้งก็ตามแต่ปัญหาสำคัญที่เรียกว่า “อธรรมาภิบาล” ยังดำรงอยู่ปัญหาที่สมควรกล่าวถึงในที่นี้คือ ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาการใช้อำนาจรัฐโดยไม่เป็นธรรม และปัญหาการใช้ระบบอุปถัมภ์ในระบบบริหารงานบุคคลแบบคุณธรรม (Merit System) (ประธาน สุวรรณมงคล, 2558) แต่ที่ผ่านมามีหลักธรรมาภิบาลได้ประสบปัญหาสำคัญ 2 เรื่องคือ

ก. ปัญหาการขาดบุคคลต้นแบบ ปัญหานี้เกิดจากการปกครองที่ต้องการบุคคลที่เป็นผู้นำที่ประกอบด้วยหลักทศพิธราชธรรม เป็นต้น (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558) โดยในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นมีระบบการเลือกผู้นำ แต่ผู้นำนั้นต้องมีลักษณะบุคคลต้นแบบที่กล้าหาญใช้ดุลพินิจอย่างตรงไปตรงมา มีความกล้าหาญที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ส่วนรวม แต่กลับเป็นว่าในปัจจุบันขาดการเชิดชูคนดีในวิชาชีพที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งขาดบุคคลตัวอย่างโดยเฉพาะผู้ดำรงในระดับสูงที่เคารพและปฏิบัติตามจริยธรรม (วิชา มหาคุณ, 2558) อย่างปัญหาเรื่องการคอร์รัปชัน สาเหตุหนึ่งสำคัญคือ ขาดการปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์ให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัยเนื่องจากค่านิยมของผู้ปกครองส่วนมากในยุคปัจจุบันนี้คือต้องการให้ลูกหลานเป็น “คนเก่ง” ส่วน “คนดี” กลายเป็นเรื่องรองลงไปจากคนเก่งซึ่งส่งผลให้เด็กต้องแข่งขันเพื่อเป็นคนเก่งตามค่านิยมของผู้ปกครองโดยให้ความสำคัญกับเรื่องสำคัญประการหนึ่งของ “คนดี” นั่นคือ ความซื่อสัตย์ นอกจากนี้ ค่านิยมหนึ่งของคนไทยคือ การยกย่องผู้มีสถานภาพทางสังคม มีความมั่งคั่งโดยไม่ให้ความสนใจว่า สถานภาพทางสังคมและหรือความมั่งคั่งมีที่มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เช่น นักการเมืองที่มีข่าวพัวพันกับการทุจริตก็ยังสามารถยอมรับจากประชาชนและได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาทุกครั้งหรือเกือบทุกครั้ง เป็นต้น (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558) เราจึงขาดบุคคลต้นแบบด้านการปฏิบัติได้จริง

ข. ปัญหาการขาดการปลูกฝัง ค่านิยม ความรู้ในการศึกษาคุณธรรม จริยธรรม เป็นปัญหาจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่ทุกคนต่างมุ่งประโยชน์ส่วนตน จึงขาดการปลูกฝังค่านิยมร่วม หรืออุดมการณ์ คุณธรรมและจริยธรรมที่ถูกต้อง ขาดความรู้และความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องระบบคุณธรรมและจิตสำนึกสาธารณะในเรื่องความซื่อตรงในเรื่องความซื่อตรง (integrity) โดยเฉพาะคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกมองว่า เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคล และมีความสำคัญน้อยกว่าเรื่องการให้ความรู้ด้านวิชาการ การเปิดหลักสูตรการศึกษาจึงเน้นวิชาการที่จะต้องใช้ในการเพื่อสอบ เพื่อการแข่งขันในตลอดแรงงาน หรือเพื่อไปประกอบอาชีพมากกว่าการเน้นที่จะอบรมนักศึกษาด้านจริยธรรมวิชาชีพอย่างจริงจัง (วิชา มหาคุณ, 2558) เช่นนี้ทำให้คนต่างไม่มีความสนใจต่อส่วนรวม สนใจแต่ตนเอง ทำให้เกิดการแข่งขันโดยไม่สนใจวิธีการนำไปสู่การคอร์รัปชันเพื่อให้ได้ประโยชน์ตน

หลักธรรมาภิบาลจึงถูกวางไว้ในสร้างนักปกครองตามข้อ ก คือ พัฒนาบุคคลให้มีหลักคุณธรรม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับการเป็นผู้นำ และพัฒนารูปแบบการ

บริหารตามข้อ ข ซึ่งจำเป็นต้องวางกฎเกณฑ์ในการสร้างค่านิยมหรือคุณธรรมให้กับผู้ใต้ปกครอง ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หลักธรรมาภิบาลได้อย่างเข้าใจและปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น แต่การพัฒนารูปแบบเหล่านี้ได้จำเป็นต้องเชื่อมโยงให้เห็นสังคมโดยรวมที่มีจุดมุ่งหมายบางอย่างให้ชัดเจนก่อนเพื่อให้การบูรณาการเป็นไปได้

แนวคิดการมีชีวิตที่ดีในสังคมปัจจุบัน

แนวคิดเรื่องชีวิตที่ดี (good life) เป็นการกล่าวถึงเป้าหมายของการมีชีวิตในสังคม ซึ่งสะท้อนการดำเนินชีวิตผ่านการปกครอง โดยในสังคมไทยมีการปกครองด้วยระดับสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้เกณฑ์ที่วัดว่าชีวิตที่ดีเป็นอย่างไรนั้น มี 2 รูปแบบคือ

ก. การมีชีวิตที่ดีในสังคมประชาธิปไตย เป็นการสนใจที่เสรีภาพและอำนาจ กล่าวคือว่า เป็นระบอบที่ให้ประชาชนมีเสรีภาพมาก ซึ่งทำให้อำนาจของผู้ปกครองน้อยลง โดยความสัมพันธ์แบบนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างอำนาจ เป็นการมองรัฐในแง่ที่ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองต่างมุ่งเพิ่มอำนาจของตน การจัดการเรื่องอำนาจ สนใจเรื่องตำแหน่งของตน จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญกว่าการทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุข เมื่อเป็นแบบนี้จึงไม่มีใครสนใจหลักความถูกต้องดีงาม (ธรรม) เพราะอำนาจอาจได้มาด้วยเงิน หรืออุบายที่ไม่ชอบธรรม (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2557) การมีชีวิตที่ดีในสังคมประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นการมีเสรีภาพและอำนาจทำให้เกิดปัญหาด้านการกดขี่ เกิดเสรีภาพแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา

ข. การมีชีวิตที่ดีในสังคมเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรี โดยความหมายของเศรษฐกิจแบบนี้มุ่งเน้นให้คนพรั่งพร้อมด้วยวัตถุ เพราะความพึงพอใจทางสัมผัสที่สร้างความพึงพอใจ ต้องทำงานหาเงิน และใช้จ่ายเพื่อวัตถุนั้น จึงจำเป็นต้องทำงานหนักเพื่อให้ได้วัตถุเหล่านั้นมา แต่จะรู้สึกทุกข์ถ้าล้มเหลวไม่มีวัตถุดังที่ว่า และเป็นกังวลถ้าทุกอย่างไม่เป็นไปอย่างที่หวังมากกว่าจะสนใจเรื่องสุขภาพว่าจะแย่งลง หรือเกิดข้อดีเตือนเมื่อต้องทำทุจริต (Peter Harvey, 2000) ขณะที่สังคมแบบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรีคนพยายามแข่งขันกันเพื่อสร้างความร่ำรวยจนไม่สนใจคนอื่น ไม่สนใจทรัพยากร ได้ก่อปัญหาตามมา

แต่รูปแบบชีวิตแบบนี้ได้ทำให้เกิดปัญหาตามมาในแง่ของความจำเป็นว่า เมื่อชีวิตที่ดีในสังคมแบบเศรษฐกิจทุนนิยมคือการเน้นการกินดี อยู่ดีก็จำเป็นต้องเผชิญหน้ากับปัญหาเรื่อง

ความไม่เสมอภาค ความเอาเปรียบ เพราะเป็นผลที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่จริงปัญหานี้อาจดีและจำเป็นเพราะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้คนทำงานหนักเพื่อดำเนินให้ตัวเองอยู่ บนบันไดสังคม (ริชาร์ด วิลกินสันและเคท พิคเค็ต, 2555)

ฉะนั้น เมื่อเราพยายามแก้ปัญหาสังคมที่พัฒนาไปสู่การมีชีวิตที่ดีจำเป็นต้องอาศัย หลักธรรม เพราะการมีเสรีภาพและอำนาจจะดีงามก็เมื่อใช้อย่างเป็นธรรม และมุ่งสร้างความดี งามให้เกิดขึ้น และในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์หรืออาจนำไปสู่ธรรม เสรีภาพควรจำกัด แต่ใน เรื่องดีงาม เสรีภาพควรให้มีได้มาก ขณะที่ชีวิตที่ดีแบบเศรษฐกิจทุนนิยมและเสรีนิยมจำเป็นต้อง ได้รับการประนีประนอม (compromise) ลดความต้องการของตนเองลงมา โดยการลดนั้นต้อง ทำให้ตนเองมีความสุข คือเป็นการสร้างชีวิตศีลธรรม (moral life) ที่สำคัญกว่าการมีชีวิตที่ดี (good life) เพราะเป็นการเชื่อว่าระหว่างชีวิตที่ด้นั้นขัดแย้งกับชีวิตที่มีศีลธรรม แต่สุดท้ายชีวิต ที่มีศีลธรรมจะเอาชนะชีวิตที่ดีได้ (David J. Kalupahana, 2008) ฉะนั้น ชีวิตที่ดีในกรอบ แนวคิดนี้จึงเป็นชีวิตที่มีคุณธรรม ซึ่งพิจารณา ดังนี้

1. ชีวิตที่ดีในกรอบสังคมประชาธิปไตย ต้องสร้างการมีส่วนร่วม การเคารพกฎเกณฑ์ เน้นประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล และรู้สึกถึงภาระรับผิดชอบ และการสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ต้องสร้าง เสรีภาพ เพราะเสรีภาพนั้นได้เชื่อมโยงระหว่างกรอบธรรมาภิบาลในแง่ของการมีส่วนร่วม และมี เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเหล่านั้นต้องถูกกำหนดด้วยระเบียบหรือกฎเกณฑ์บางอย่าง ก็ ต้องมีกฎเกณฑ์ สร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและทำให้เกิดภาระรับผิดชอบร่วมกัน แต่ปัญหา เรื่องเสรีภาพนั้นเมื่อถูกใช้โดยคนย่อมจะมีการผิดพลาด ดังกรณีศึกษา

กรณีที่ 1 ครูคนหนึ่งอยากจะพักให้สบาย ไม่อยากสอน พอเข้าห้องเรียนก็บอก นักเรียนว่า เรามาใช้วิธีประชาธิปไตย มาโหวตกันว่าจะเรียนดีหรือเล่นดี นักเรียนยกมือร่วมกันว่าจะเล่น ชั่วโมงไหนอยากพัก ครูก็ใช้วิธีนี้ และก็ได้ผลทุกครั้ง ครูก็สบาย นักเรียนก็สนุก แต่ สุดท้ายผลการเรียนของนักเรียนก็ตกลง ไม่สามารถสอบผ่านเลื่อนชั้นได้

กรณีที่ 2 พระเวสสันดรชาดกมอบช้างเผือกซื้อปัจจัยนาค ซึ่งนับว่าเป็นช้างมงคล สามารถทำให้ฝนตกซ้ำอำมฤตสมบุรณ์ พระราชาแห่งแคว้นกลิงคะ ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ ทรงส่งราชทูตมาขอพระราชทานช้างปัจจัยนาคนั้น โดยอ้างว่าแผ่นดินของพระองค์เกิดฝนแล้ง จะขอช้างไปทำให้ฝนตก เจ้าชายเวสสันดรได้ทรงพระราชทานช้างเผือกมงคลนั้นไป เป็นเหตุให้

ประชาชนโกรธแค้นมาก ถึงกับมีมติให้พระเจ้าสุญชัยเนรเทศเจ้าชายเวสสันดรเสีย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550)

หากพิจารณาทั้งสองกรณี จะพบว่า กรณีที่ 1 เป็นการใช้เสรีภาพจากกรอบของคนที่เต็มไปด้วยความไม่รู้ (อวิชชา) หรือความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) และความหลง (โมหะ) ล้วนนำไปสู่หายนะได้ทั้งสิ้น ส่วนกรณีที่ 2 เป็นการอาศัยหลักธรรมในการตัดสินใจ เพราะหากทุกคนมีเสรีภาพในการตัดสินใจทั้งหมด ทุกคนจะมุ่งแต่ทำร้ายกันเพื่อประโยชน์ของตนเอง แต่หากว่าต้องการระงับความเดือดร้อนที่เกิดจากสงครามเพราะไม่ให้พระยาช้างกับพระราชาแคว้นกลิงคะ ทุกคนจึงต้องหาเกณฑ์ร่วมกันหรือหลักธรรมในการตัดสินใจ ไม่ใช่ความถูกต้องใจของใครคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

ฉะนั้น แนวคิดเรื่องบุคคลต้นแบบหรือบุคคลผู้เลิศหรือกัลยาณมิตร ไม่ว่าจะเป็นพระโพธิสัตว์หรือพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมและสติปัญญาจึงมีมาทุกยุคทุกสมัย โดยฐานะเป็นที่น่าเคารพศรัทธาในฐานะผู้ทรงคุณธรรม ดังกรณีพระเจ้าอโศกมหาราช ชื่อว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เพราะเป็นธรรมิกธรรมราชา ทรงปกครองโดยธรรม ทรงเคารพนับถือพระธรรม ยกย่องพระธรรม ถือเอาพระธรรมเป็นดังธงชัย ย่อมทรงช่วยให้ประชากรราษฎรของพระองค์เจริญงอกงาม เพราะในสมัยพระเจ้าอโศก เนื่องจากอาณาจักรของพระองค์กว้างใหญ่ไพศาลมาก การที่ประชาชนของพระองค์ยอมรับหลักแห่งธรรม ได้สร้างหลักประกันแห่งความสงบภายในระบบการเมืองการปกครองที่มีเหตุผลเพื่อพระเจ้าจักรพรรดิ คือ พระเจ้าอโศก ... พระเจ้าอโศกทรงได้ชัยชนะเหนืออาณาจักรต่างๆ ต้องการปัจจัยในการรวมคน และเสริมสร้างความสามัคคีเพื่อจักรวรรดิที่พระองค์ทรงมีอำนาจ และนี่เองเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พระองค์ยอมรับนับถือพุทธศาสนาเป็นแบบแผนทางอุดมการณ์...เพราะสำหรับพระเจ้าอโศก หน้าที่ทางสังคมของศาสนาก็คือ การสร้างเอกภาพทางอุดมการณ์ของจักรวรรดิ ศาสนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับสร้างความสามัคคี แต่มิได้เป็นการอธิบายถึงความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา..." (ส.ศิริรักษ์, 2534)

บุคคลเหล่านี้เป็นต้นแบบของผู้นำมากกว่าเป็นผู้บริหาร เพราะการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งงานที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามที่ถูกระบุไว้ในภาระงาน โดยผู้นำจะช่วยให้หน้าที่สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย จึงถูกมองว่า เป็นผู้แก้ปัญหา และหยิบยื่นความหวังให้กับคนหมดความหวัง เสนอทางแก้ปัญหาให้คนที่มืดแปดด้าน และช่วยชี้ทางให้คนที่

กำลังหลงทาง ส่วนผู้บริหารจะช่วยสนับสนุนให้เกิดทรัพยากร ทักษะ ทำให้พร้อมและเพียงพอ สำหรับการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่วิสัยทัศน์ระบุไว้ (เคน โรบินสัน และลู อโรนิกา, 2560) ฉะนั้น ในกรอบแนวคิดการบริหารงานแบบธรรมาภิบาลนั้นตรงตามที่ตั้งคมในยุค ประชาธิปไตยต้องการ คือเน้นการมีส่วนร่วม แต่จำเป็นต้องหาผู้นำที่จะบริหารให้เกิด ประสิทธิภาพสูงสุดได้ และบุคคลต้นแบบนั้นก็คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ขึ้นครองราชย์เมื่อ 70 ปีมาแล้ว ประเทศชาติ ของเรายังไม่เจริญเท่านี้ เพราะเพิ่งเสร็จจากศึกสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพเศรษฐกิจยังอยู่ด้อย พัฒนา พอสมัยพระองค์จากประเทศที่กำลังพัฒนา ที่มีรายได้ระดับต่ำ จนกระทั่งมีรายได้ ระดับสูง

2. ชีวิตที่ดีในกรอบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรี เป็นชีวิตที่อยู่บนฐานของความเสมอภาค/เที่ยงธรรม และความเปิดเผย โปร่งใส และคุณธรรม เป็นสังคมแห่งธรรมที่เชื่อมโยงให้เห็นคุณค่าของกันและกัน เพราะในทุกยุคสมัยมีการพยายามสร้างสังคมอุดมคติที่ทุกคนมีความสุขสงบ เต็มไปด้วยความรัก เช่น ยุคพระศรีอารียะ เป็นต้น โดยสภาพสังคมเหล่านั้นเรายังไม่เฉียดไกลเลยสักนิด เพราะดูได้จากสภาพแวดล้อมและผู้คนรอบตัว เป็นเพราะสภาพสังคมนั้นยังคงมี ขนชั้น เน้นการรักษาอำนาจ การแข่งขันและวัดผลมากกว่าจิตใจ นำไปสู่ปัญหาเรื่องสุขภาพ กล่าวคือ สังคมที่วัดขนาดกันด้วยความเจริญทางธุรกิจ ทำให้เกิดปัญหาหนึ่งคือ ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียม และเหตุที่วัดขนาดของความไม่เท่าเทียมได้คือ โรค สมัยหนึ่งโรคอหิวา โรค หัดคือโรคของคนยากจน แต่ปัจจุบันนี้โรคนี้แทบจะหาไม่ได้ กลายเป็นโรคอ้วน โรคหัวใจ หลอด เลือด โรคมะเร็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นหลักโภชนาการไม่ดี การขาดโอกาสด้านการศึกษาและอื่นๆ สื่อนี้ว่าสังคมพัฒนาแล้วที่ร่ำรวยกว่าควรไปได้ดีกว่าสังคมอื่นแต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น เพราะ สังคมที่ร่ำรวยที่สุดบางสังคมกลับต้องเผชิญหน้ากับปัญหาที่หนักที่สุด (ริชาร์ด วิลกินสัน และเคท พิคเค็ต, 2555)

ทุนนิยมแบบเสรียังไม่เอื้อกับระบบคุณธรรม เพราะทุนนิยมที่เรากำลังเผชิญอยู่นี้ได้ สร้างคนให้กลายเป็นคนแบบใหม่ที่เน้นการเสพบริโภค ทำให้คนที่คุมการผลิตกลายเป็น ผู้ปกครองรายได้สอนให้คนพยายามเร่งบริโภคเกินความจำเป็น จึงนำไปสู่ความต้องการ ที่มากเกินไปเกินจำเป็น เช่นกรณีสังคมอเมริกัน “มีคนจำนวนน้อยที่ใส่ใจห่วงใยอย่างแรงกล้า และ ยอมให้ตนเองขาดความสะดวกสบาย เพื่อจะทำอะไรที่เกื้อกูลต่อสภาพแวดล้อม”

(พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2550) ฉะนั้น ชีวิตที่ดีในกรอบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรีคือการสร้างกรอบบางอย่างที่จะช่วยควบคุมความต้องการส่วนตัวของแต่ละคนที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคม โดยหลักใหญ่คือการกระจายความรู้และความเท่าเทียมกันในสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

แนวทางการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลสู่การมีชีวิตที่ดีในสังคมปัจจุบัน

การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลในที่นี้ เป็นการหาแนวทางในการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมาภิบาลที่จะสร้างนักปกครองที่มีคุณธรรมแบบธรรมาภิบาลสู่การมีชีวิตที่ดีในสังคมแบบประชาธิปไตยและการเป็นนักบริหารที่มีคุณธรรมแบบธรรมาภิบาลสู่การมีชีวิตที่ดีในสังคมเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ดังนี้

1. การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลสู่ชีวิตที่ดีในกรอบสังคมประชาธิปไตย

นักปกครองตามแบบธรรมาภิบาลนั้นอยู่ในกรอบของผู้มีจิตใจตั้งมั่น และมีปัญญา กล่าวคือ

ก. ด้านจิตใจ (mind) นักปกครองต้องประกอบด้วยหลักศีลธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจ และสร้างความเชื่อมั่น, ตื่นรู้, และเข้าใจตนเอง (self-esteem, self-awareness, self-enlightenment) เพื่อนำไปสู่การปกป้องตัวเองอย่างมีศีลธรรม (moral self-defense) (ลู มารินอฟ, 2551) โดยวัดว่า หากจิตใจเราผ่องใส นั่นคือความดีและเป็นสิ่งที่ควรทำ หากจิตใจเราขุ่นมัวหรือกระวนกระวาย นั่นคือความไม่ดีและไม่ควรทำ เช่นปัญหาเรื่องการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจแบบเสรีอาจทำให้คนยอมที่จะทำอะไรผิดทุจริตคอร์รัปชันเพื่อชื่อเสียงหรือวัตถุสิ่งที่จะได้กลับมา แต่กลับต้องทุกข์ภายในใจหาความสุขสงบไม่ได้ ดังกรณีในสมัยอดีตกาล มีมาณพ 500 คน เล่าเรียนศิลปะในสำนักอาจารย์ทศปาโมกษ์ ในนครพาราณสี ท่านอาจารย์มีธิดาผู้กำลังเจริญวัยคิดว่า เราจักทดลองศีลของมาณพเหล่านี้ แล้วจักให้ธิดานั้นแก่มาณพผู้สมบูรณ์ด้วยศีลเท่านั้น จึงบอกกับลูกศิษย์ว่า “ใครก็ตามที่นำเอาของใช้หรือเสื้อผ้าของญาติมาได้โดยที่เขาไม่เห็น จะได้แต่งงานกับลูกสาว” ทุกคนต่างพากันไปถือเอามา มีเพียงคนเดียวที่ไม่ทำ พอถูกอาจารย์ถามจึงตอบว่า “ความลับไม่มีในโลกแก่ผู้กระทำผิด แม้คนอื่นไม่รู้ ตนเองก็ต้องรู้” ทำให้อาจารย์เลื่อมใสแล้วมอบทรัพย์สินพร้อมทั้งลูกสาวให้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 27/17/159) โดยพัฒนาจิตใจให้ใช้หลักธรรมเป็นใหญ่เหนือเหตุผลของ

ตนเอง เพราะระบบสังคมที่ไร้เสถียรภาพ ก็เช่นเดียวกับกฎหมายที่ไม่มีศีลธรรมซึ่งไม่ควรถือเป็นกฎหมาย (เรย์มอนด์ แวคส์, 2555) ฉะนั้น ผู้ปกครองในสังคมประชาธิปไตยจึงต้องมีจิตใจที่ประกอบด้วยหลักธรรม โดยในแง่นี้ถือว่าผู้ปกครองนั้นประกอบด้วยหลักธรรมาภิบาลเรื่องความเสมอภาค/เที่ยงธรรม (Equity) มีความเสมอภาคกัน และ ความเปิดเผย โปร่งใส (Transparency) คุณธรรม (morality)

ข. ด้านปัญญา (wisdom) นักปกครองต้องมีความรู้เข้าใจในความจริง มีทัศนคติและค่านิยมที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับความจริง คือการลดทอนความอยากให้ลดน้อยลงด้วยการเพิ่มความเข้าใจความจริงให้มากยิ่งขึ้น เป็นการสร้างกระบวนการคิดในการพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559) ดังนี้

1) คิดแบบหาความสัมพันธ์ เป็นการคิดให้เห็นรายละเอียดคือการสร้างความเข้าใจถึงความเกี่ยวเนื่องกันของเหตุปัจจัย โดยแง่หนึ่งจะพบว่าทุกคนล้วนสัมพันธ์เชื่อมต่อกัน คือถ้าเราอาศัยการคิดหาความสัมพันธ์และการตั้งคำถามถึงการเชื่อมโยงกันนั้นเพื่อนำไปสู่การเห็นว่าทุกอย่างล้วนสืบย้อนกันได้ทั้งหมด ทั้งสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Participation) ของทุกคนที่ล้วนสัมพันธ์กัน ดังในอิมมิกสูตรที่กล่าวถึง ความที่ทุกอย่างดำเนินไปด้วยดีด้วยเหตุที่มีพระราชาหรือผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม

2) คิดให้เห็นคุณโทษและทางออก เป็นการคิดให้เห็นข้อดี ข้อเสีย ทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้นๆ การแก้ปัญหา ปฏิบัติหรือดำเนินมรรควิธีออกไปจากภาวะที่ไม่พึงประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเพียงเห็นคุณและโทษ ข้อดีข้อเสียของสิ่งที่ปัญหา และหาทางแก้ปัญหานั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักนิติธรรม (Rule of Law) ดังในจกกวัดติสูตรโดยการเห็นว่า การที่เกิดความไม่ดีขึ้นมาจากการการฆ่าสัตว์ จึงควรงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ และทำกุศลให้เกิดขึ้นเมื่อนั้นเราก็จะเจริญด้วยอายุ วรรณะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)/ที.ปา. (ไทย) 11/105/75)

3) คิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ โดยเป็นการเข้าใจหลักหรือหลักการคือหลักความจริง หลักความจริงและการปฏิบัติหรือหลักที่จะเอาไปใช้ปฏิบัติ รวมทั้งหลักคำสอนที่จะให้ประพฤติปฏิบัติและกระทำการได้ถูกต้อง และเข้าใจผล (อรรถ) คือความหมาย ความมุ่งหมาย จุดหมาย ประโยชน์ที่ต้องการหรือสาระที่พึงประสงค์ ในแง่ของการปฏิบัติอะไรก็แล้วแต่จะต้องเข้าใจความหมายและจุดมุ่งหมายของหลักการนั้น ว่าปฏิบัติหรือทำไปเพื่ออะไร หรือหลักการ

นั้น กำหนดวางไว้เพื่ออะไร จะนำไปสู่ผลหรือที่หมายใดบ้าง ทั้งจุดหมายสุดท้ายปลายทาง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) ดังในมหาปริณิพพานสูตรที่แนะนำให้เห็นถึงการปฏิบัติแบบอปริหานิยธรรม เมื่อปฏิบัติได้จะเกิดความเจริญ ไม่มีความเสื่อม

4) คิดแบบเห็นรากุศล เป็นการคิดบนประสบการณ์ที่ดั่งามหรือเป็นประโยชน์โดยการคิดแบบนี้เป็นการทำใจหรือคิดให้ถูกต้อง คิดแบบมีสติ และเข้าใจถึงวิถีแก้ไขความเคยชินต่างๆ ที่จะทำให้เราคิดไปในทางไม่ดี คิดให้เห็นผลของการปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง เพื่อสร้างภาระรับผิดชอบ (Accountability) ต่อสิ่งอื่นๆ ได้อย่างถูกต้อง ดังในสังคาลสูตรที่กล่าวถึงการทำหน้าที่ของผู้เป็นมารดา บิดา บุตร สามี ภรรยา ทาส และสมณพราหมณ์

2. การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลสู่ชีวิตที่ดีในกรอบเศรษฐกิจทุนนิยม นักบริหารต้องพัฒนาหลักธรรมาภิบาลภายใต้กรอบศีล เป็นการเน้นที่หลักพฤติกรรม (behavior) (เอลิซาเบธ กรีน, 2560) กล่าวคือ พฤติกรรมและวิถีใช้ชีวิต ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ ขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาด้านการประกอบสัมมาชีพต่างๆ สร้างความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมกับสังคม บนฐานแห่งความหลากหลาย เป็นการเรียนรู้ผ่านโลกแห่งความเป็นจริงว่าอะไรจำเป็น ไม่จำเป็น เป็นการเรียนรู้ผ่านปฏิกิริยาตอบสนองต่อรางวัลและการลงโทษที่สัมผัสได้ กล่าวคือ

ก. อารมณ์กับศีล เป็นการพิจารณาที่ความรู้สึกจากการสัมผัสและรับรู้ โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงวิธีการตรวจสอบบางอย่างเกี่ยวกับอารมณ์ที่เรามีต่อเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่งว่าบางทีก็เกิดความชอบใจ ความไม่ชอบใจ หรือทั้งความชอบใจและไม่ชอบใจ เช่น "บุรุษที่รักชีวิต ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์" ข้อเท็จจริงคือว่า "เราไม่อยากตาย ไม่อยากทุกข์ อยากมีความสุข" เราจึงขยันทำงานหาเงินเพื่อสร้างฐานะ ออกกำลังกายให้แข็งแรงเพื่อป้องกันโรค หรือท่องเที่ยวหาความสุข ลักษณะเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันข้อความข้างต้นได้ว่า "เรารักสุขเกลียดทุกข์" หรือเมื่อมีใครมาบอกว่า "มีน้ำผสมยาพิษ รสชาติก็ไม่ได้เรื่อง กลิ่นก็เ็นเหม็น ใครดื่มก็ต้องเจ็บปวดทรมานจนกว่าจะตาย" เราจะดื่มน้ำนั้นหรือไม่ เราอาจเลือกไม่ดื่มน้ำนั้น เพราะพิสูจน์ได้ว่าน้ำนั้นจะทำให้เราต้องทุกข์ ต้องทรมาน เป็นการแสดงให้เห็นว่าเรามีอารมณ์ต่อความรู้สึกว่าอะไรดีหรือไม่ดีได้ พระพุทธเจ้าทรงถือเอาอารมณ์เหล่านั้นมาประกอบในการพิจารณาค่าของสิ่งใดว่าดีหรือชั่ว คือ เมื่อเราไม่ชอบให้คนมาทำร้ายเราและเราชอบคนที่ให้สิ่งของแก่เรา ทำให้เกิดความหมายของคำว่าดีและชั่วได้ผ่านความ

ทุกข์ คือการกินยาพิษหรือการถูกทำร้าย และความดับทุกข์คือการรักษาสุขภาพไม่เสเพลสิ่งที่ทำให้ทุกข์ และพยายามสร้างความสุขสงบให้กับชีวิต เพื่อทำให้เกิด ฉะนั้น การศึกษาพฤติกรรมเป็นการตอบสนองต่อความรู้สึกรักสุขเกลียดทุกข์ เพื่อสร้างความเสมอภาค/เที่ยงธรรม (Equity) มีความเสมอภาคกันในการเป็นผู้บริหารที่ถูกต้องในการใช้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติว่าควรเน้นให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดความสุขที่ไม่ตั้งอยู่บนความเอาเปรียบกันและกัน

ข. เหตุผลกับศีล เป็นการพิจารณาให้เห็นถึงความเห็นเหตุผลของข้อปฏิบัติทุกอย่างเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในหลักนิติธรรม (Rule of Law) และสร้างความเปิดเผย โปร่งใส (Transparency) คุณธรรม (morality) เนื่องจากหลักปฏิบัติทุกอย่างต้องมีความชัดเจน โปร่งใสตรวจสอบได้ ดังการพิจารณาการผิดศีลข้อปาณาติบาตต้องพิจารณาองค์ประกอบว่าครบองค์ 5 คือ 1. สัตว์มีชีวิต 2. รู้ว่าสัตว์มีชีวิต 3. จิตคิดจะฆ่า (เจตนา) 4. มีความพยายาม 5. สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น โดยข้อพิจารณายังเชื่อมโยงให้เห็นความละเอียดอ่อนด้านกระบวนการเช่นสัตว์นั้นมีคุณมากคุณน้อย ตัวใหญ่หรือตัวน้อยเป็นต้น เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการพิจารณาที่ถูกต้องและชอบธรรม

สรุป

มนุษย์ล้วนมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตคือการมีชีวิตที่ดี แต่การจะมีชีวิตที่ดีได้นั้นเมื่อพิจารณาจากปัจเจกบุคคลอาจทำให้เกิดความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว จึงต้องพิจารณาจากแง่ของสังคมที่พิจารณาผ่านรูปแบบการปกครองและการบริหาร โดยพิจารณาในกรอบของการใช้หลักธรรมหรือหลักการปฏิบัติที่สนับสนุนให้นักปกครองและนักบริหารหลักธรรมในการปฏิบัติ ซึ่งในที่นี่สังคมไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ แต่พบว่ามีปัญหา 2 เรื่องคือเรื่องบุคคลและเรื่องอุดมการณ์ และเมื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการจึงพบรูปแบบดังนี้

1. สังคมประชาธิปไตย ซึ่งต้องการนักปกครองที่เป็นต้นแบบหรือกัลยาณมิตรของสังคม โดยบูรณาการจิตใจให้มีความเสมอภาคและคุณธรรมและปัญญาที่มีกระบวนการคิดแบบหาความสัมพันธ์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม, การคิดให้เห็นคุณค่าและทางออก เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักนิติธรรม, การคิดแบบบรรทัดธรรมสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล และการคิดแบบเห็นรากุศล เพื่อสร้างการรับผิดชอบร่วมกัน

2. เศรษฐกิจทุนนิยม ต้องการนักบริหารที่จะช่วยสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยการเน้นที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยบูรณาการพฤติกรรมผ่านศีลให้พิจารณาบนฐานอารมณ์เพื่อสร้างความเสมอภาค และการใช้เหตุผลในการใช้หลักนิติธรรมและสร้างความโปร่งใส

เอกสารอ้างอิง: References

- เคน โรบินสัน และลู อโรนิกา. (2560). *โรงเรียนบันดาลใจ (Creative Schools)*. แปลโดย วิชา ปิตชามุก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: Openworlds.
- Robinson, K. and Aronica, L.. (2017). *Creative Schools*. Tr. by Wichaya Pitchamuk. (2nd ed.). Bangkok: Openworlds.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2527). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Mahamakut University. (1984). *Thai Tipitakas and Atthakatha*. Bangkok : Mahamakut University Press.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2558). *การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้าฯ.
- Suwanmongkol, P. (2015). *Public Management and Good governance*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2557). *ธรรมรัฐ-ธรรมราชา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Changkhwanyen, P. (2014). *Good Governance and Dhammaraja*. (3nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2007). *Sustainable Development*. (6thed.). Bangkok: Sahadhammiga.
- _____. (2557). *ประชาธิปไตยจริงแท้คือแค่ไหน*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- _____. (2014). *What is Democracy*. (6th ed.). Bangkok: Plitamma.
- _____. (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- _____. (2015). *Dictionary of Buddhism*. (31th ed.). Bangkok: Plitamma.
- _____. (2559). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 46). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- _____. (2016). *Buddhadhamma*. (46th ed). Bangkok: Sahadhammiga.
- เรย์มอนด์ แวกส์. (2555). *กฎหมาย: ความรู้ฉบับพกพา*. แปลโดย ฐานันท์ นิพิฏฐกุล. กรุงเทพมหานคร: Openworlds.
- Wacks, R. (2012). *Law: A very short introduction*. Tr. by Tapanunt nipittakul. Bangkok: Openworlds.
- ริชาร์ด วิลกินสันและเคท พิคเค็ต. (2555). *ความไม่เท่าเทียม*. แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล. กรุงเทพมหานคร: Openwords.
- Wilkinson, R. and Pickett, K.. (2012). *The Spirit Level*. Tr. by Archawanankul, S. Bangkok: Openworlds.
- ลู มารินอฟ. (2551). *ชีวิตนี้มีคำถาม*. แปลโดยสุรพงษ์ สุวจิตตานนท์. กรุงเทพมหานคร: มายด์.
- Marinoff, L. (2008). *The big Question*. Tr. by Suwacittanint, S.. Bangkok: Mind.
- ส.ศิวัรักษ์. (2534). *ความเข้าใจในเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวทาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.
- Siwaluk, S. (1991). *The Understanding in King Ashoka*. (3nd ed.). Bangkok: Ketthai.

วิชา มหาคุณ. (2558). *จริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย*. นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

Mahakul, W. (2015). *Ethics in Law*. Nakorn Pathom: Mahidol University Press.

เอลิซาเบ็ท กรีน. (2560). *ครูคุณภาพสร้างได้*. แปลโดย วิลาสินี ฤกษ์ปวิมา เดอเบส. กรุงเทพฯ: Openworlds.

Elizabeth Green. (2017). *Buiding a Better Teacher*. Tr. by Lakpatima, W. Bangkok: Openworlds.

David J. Kalupahana. (2008). *Ethics in Early Buddhism*. Delhi: Motilal Banarsidass.

Garrett Hardin. (2008). Lifeboat Ethics : The Case Against Helping the Poor. in *Philosophy and Contemporary Issues*. ed. by John R.Burr and Milton Goldinger. (9th ed.). New Delhi: Private Limited.

Karl H. Potter. (2002). *Presuppositions of India's Philosophy*. Delhi: Motilal Banarsidass.

Harvey, P. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics*. UK: Cambridge University Press.

